

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проаналізовано показники ефективності виробництва продукції скотарства в Рівненській області. Запропоновано шляхи підвищення економічної ефективності галузі.

Постановка проблеми

Розвиток скотарства як складової продовольчого комплексу України значною мірою залежить від макроекономічних чинників (цінової, аграрної, економічної та інвестиційної політики держави). Однак суттєве значення для покращання ситуації в галузі має дослідження регіональних

© О. А. Мартинчик

особливостей розвитку господарств усіх форм власності і господарювання і обґрунтування можливих шляхів виходу з кризи скотарства області.

Стан вивчення проблеми. Вагомою причиною згорання галузі тваринництва стала збитковість виробництва продукції внаслідок відміни дотацій при закупівлі худоби та птиці, введення вільних цін, які не відшкодовують навіть витрати на виробництво, а також зниження купівельної спроможності населення [3]. На думку О.М. Бабича, зменшення виробництва продукції молочного скотарства відбувається за рахунок зниження якісних характеристик худоби [1]. Втрату паритету цін при реалізації вирощеної худоби м'ясопереробним підприємствам В.Я. Месель-Веселяк пояснює тим, що ціни на продукцію переробки були лібералізовані, а на живу вагу тварин – фіксовані [11]. Для покращання ситуації в молочному скотарстві М.К. Пархоμεць пропонує товаровиробникам для заготівлі молока в кожному районі провести розподіл на зони з радіусом доставки сировини 15–20 км та створити в кожному селі на базі сільськогосподарського підприємства пункти приймання молока, обладнані необхідними приладами та миючими засобами [8]. Група дослідників П.В. Щепієнко, Ю.М. Макаренко, М.Ю. Коденська наголошують, що формування агропромислових підприємств у сфері вирощування і забою худоби можливе тільки на базі спеціалізованих господарств і міжгосподарських підприємств з виробництва яловичини [15]. Слід звернути увагу на думку А.В. Балян, яка стверджує, що підвищення економічної ефективності виробництва молока господарствами приватного сектора можливо досягти за умови вирішення питання закупівлі молока заготівельними організаціями безпосередньо в господарствах [2].

Мета і завдання дослідження. Необхідність дослідження зумовлена тим, що регіональні особливості розвитку та економічна ефективність виробництва продукції скотарства сільськогосподарськими підприємствами в постреструктурний період детально не вивчалися, хоча аналіз узагальнених показників по області мав певне місце у працях вітчизняних вчених.

Для досягнення *мети* передбачається проаналізувати економічну ефективність скотарства в Рівненській області та запропонувати шляхи її підвищення. Для цього потрібно вирішити наступні *завдання*:

- виявити причини зниження економічної ефективності скотарства Рівненської області;
- проаналізувати економічну ефективність скотарства в динаміці;
- обґрунтувати шляхи підвищення економічної ефективності.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку м'ясного та молочного підкомплексу сільськогосподарських підприємств Рівненської області.

Для проведення дослідження використано наступні *методи*: монографічний – для всебічного дослідження економічної ефективності галузі скотарства, та виявлення причинно-наслідкових зв'язків між

показниками ефективності [6,9]; економіко-статистичний – для вивчення економічної ефективності скотарства в розрізі районів Рівненської області та впливу факторів на стан галузі [4]; графічний – для побудови таблиць та рисунків [4]; абстрактно-логічний – для формування висновків та рекомендацій [6,14]. Науково-інформаційною базою слугували статистичні збірники Рівненського обласного управління статистики [7,13], а також розробки окремих вчених [5,10,12,14].

Результати досліджень

Галузь тваринництва є однією з пріоритетних у продуктовому підкомплексі аграрного сектора України. Однак протягом останніх років вона знаходиться в кризовому стані, що зумовлено розривом раніше існуючих зв'язків з переробною промисловістю. Це було спричинено зниженням ефективності державного регулювання цінових, галузевих та інших пропорцій, диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію і засоби виробництва для неї, нееквівалентним обміном між сільськогосподарськими та переробними підприємствами та ін.

Нееквівалентний обмін у системі “виробництво–переробка м'яса ВРХ та молока” має ланцюгову реакцію в економічних явищах: зростання збитковості виробництва–зниження обсягів виробництва–зменшення постачання сировини на переробку–руйнування сировинних зон переробних підприємств–нестача сировини–недовикористання виробничих потужностей переробних підприємств–спад виробництва тваринницької продукції–погіршення економічного стану переробних підприємств.

Аналізуючи економічну ефективність виробництва продукції молочного скотарства сільськогосподарськими підприємствами Рівненської області, встановлено, що за досліджуваний період (1990–2003 рр.) спостерігалось значне її зниження. Дані табл. 1 свідчать про погіршення всіх кількісних і вартісних показників ефективності молочного скотарства. За період дослідження поголів'я корів скоротилось на 79,1 %, продуктивність молочного стада корів – на 38,3 %, валове виробництво молока – на 87,1 %. Водночас затрати праці на виробництво одиниці продукції і собівартість одиниці продукції зросли відповідно на 123,6 % і 109 %. Дана ситуація негативно вплинула на рівень рентабельності галузі, який за досліджуваний період скоротився на 85,0 % і становив у 2003 р. 7,8 %.

Подібна ситуація спостерігається і в м'ясному скотарстві області, про що свідчать дані табл. 2. У 2003 р. в порівнянні з 1990 поголів'я ВРХ на відгодівлі скоротилось – 83,1 %, валове виробництво яловичини – на 79,2 %. Дана ситуація призвела до скорочення фонду споживання м'яса в області на 44,8 %. Дещо зріс середньорічний приріст ВРХ – на 25,8 %, що можна пояснити значним зниженням поголів'я ВРХ у 2003 р. Затрати праці на виробництво 1ц приросту ВРХ і собівартість одиниці продукції зросли відповідно на 134,4 % і 118,9 %. Галузь із рентабельної перетворилась у

збиткову. У 2003 р. рівень збитковості становив –37,9 %, що на 136,9 % більше, ніж у 2001 р.

Таблиця 1 Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Рівненської області

Показники	Роки						2003 р. до 1990 р., %
	1990	1996	2000	2001	2002	2003	
Поголів'я корів, гол.	163,7	118,6	72,9	58,7	54,0	34,2	20,9
Продуктивність корів, кг	2947	1605	1262	1560	1424	1819	61,7
Виробництво молока, тис. тонн	482,5	190,4	92,0	91,6	76,9	62,2	12,9
Затрати праці на виробництво 1 ц молока, люд.-год.	7,38	14,8	18,6	16,6	16,1	16,5	223,6
Фонд споживання молока, тис. тонн	458,1	345,8	282,8	284,2	317,2	316,2	69,0
Собівартість виробництва 1 ц молока, грн.	31,37	28,26	52,76	58,19	63,03	65,57	209,0
Ціна реалізації 1 ц молока, грн.	47,0	18,0	56,3	60,4	53,0	66,6	141,7
Затрати кормів на виробництво 1 ц молока, ц к.од.	1,8	1,78	1,65	1,56	1,69	1,68	93,3
Рівень рентабельності, %	52,1	-32,4	7,8	4,7	13,5	7,8	15,0

Таблиця 2. Економічна ефективність виробництва м'яса ВРХ в сільськогосподарських підприємствах Рівненської області

Показники	Роки						2003 р. до 1990 р., %
	1990	1996	2000	2001	2002	2003	
Поголів'я ВРХ на відгодівлі, гол.	644,9	429,4	221,0	177,2	165,9	106,8	16,6
Середньорічний приріст ВРХ, кг	121,3	59,6	57,5	76,2	94,6	152,6	125,8
Валове виробництво м'яса, тис. тонн	78,2	25,6	12,7	13,5	15,7	16,3	20,8
Затрати праці на виробництво 1 ц приросту ВРХ, люд.-год.	49,4	111,7	134,9	126,1	128,1	115,7	234,4
Фонд споживання м'яса ВРХ, тис. тонн	81,3	54,2	49,0	42,0	41,8	44,9	55,2
Собівартість виробництва 1 ц приросту ВРХ, грн.	279,3	306,2	546,3	563,1	642,1	611,0	218,9
Ціна реалізації 1 ц приросту ВРХ, грн.	36,5	86,3	284,0	458,2	269,0	280,2	в 7,6 р
Затрати кормів на виробництво 1 ц приросту ВРХ, ц к.од.	11,70	11,61	7,65	8,74	8,20	5,80	49,6
Рівень рентабельності, %	30,9	-34,6	-31,2	-16,0	-37,2	-37,9	-

Для детальнішого аналізу економічної ефективності скотарства Рівненської області розглянемо рентабельність виробництва продукції у галузях в розрізі районів (рис. 1). У чисельнику показана рентабельність м'ясного, а в знаменнику – молочного скотарства. Дані рис. 1 свідчать про збитковість виробництва м'яса ВРХ у всіх районах області. В молочному скотарстві стан дещо кращий. Виробництво молока є рентабельним в Дубровицькому, Володимирецькому, Рокитнянському, Сарненському, Березнівському, Рівненському та Дубнівському районах. В інших районах виробництво молока є збитковим.

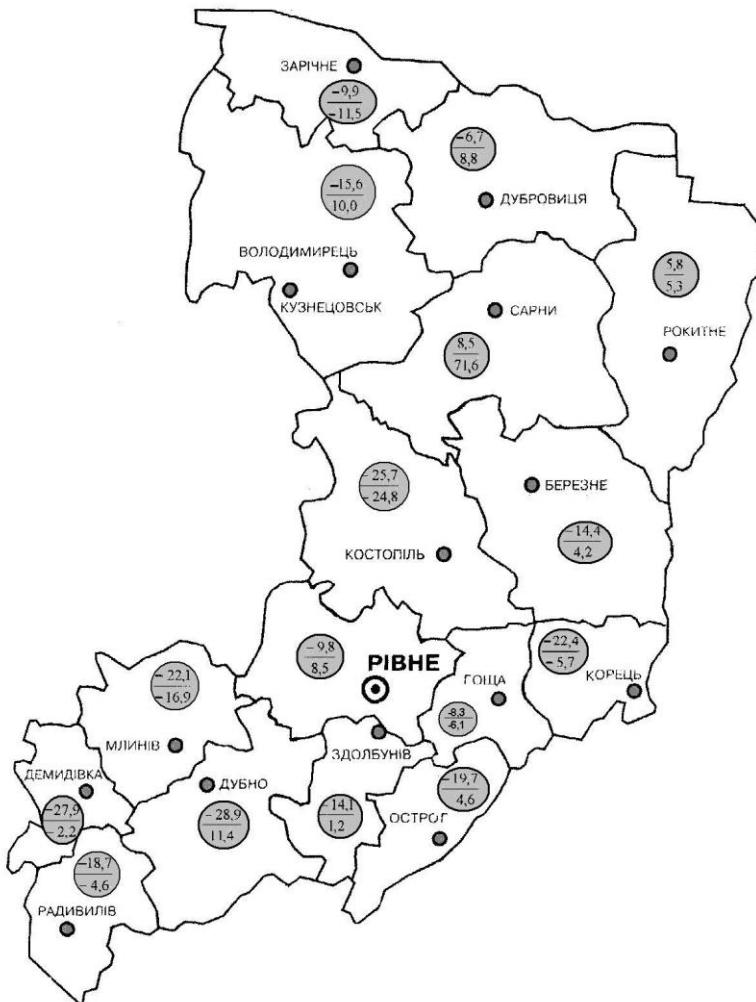

Рис. 1. Рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств Рівненської області в середньому за 2001–2003 рр.

Для покращання ситуації в галузі пропонуємо зосередити увагу на районах, виробництво молока в яких є рентабельним. Зокрема, доцільно

було б виділяти дотації для тих районів, де виробництво молока є рентабельним, що посилить матеріальну зацікавленість виробників. Слід створити зональні (районні) центри збору і первинної обробки молока, оскільки рентабельними є північні і частково центральні райони Рівненської області. Необхідно також диференціювати закупівельні ціни на молоко залежно від віддаленості доставки продукції та затрат на виробництво. Дані заходи вимагають інвестицій як з обласного, так і з державного бюджету.

Висновки

1. За період дослідження (1990–2003 рр.) в сільськогосподарських підприємствах області спостерігалось зниження показників продуктивності чисельності поголів'я, що призводить до зменшення виробництва продукції скотарства. Водночас, затрати праці на виробництво одиниці продукції і собівартість одиниці продукції зросли відповідно на 123,6 % і 109 % – в молочному і на 134,4 % і 118,9 % – у м'ясному скотарстві.

2. Виробництво молока та м'яса ВРХ в цілому по області є збитковим. Рентабельним виробництво молока є лише в Дубровицькому, Володимирецькому, Рокитнянському, Сарненському, Березнівському, Рівненському та Дубнівському районах.

3. Для підвищення ефективності скотарства області на рівні держави необхідно зосередити увагу на районах, виробництво молока в яких є рентабельним. Доцільним було б виділення дотацій для тих районів, де виробництво молока та м'яса ВРХ є рентабельним, що посилить матеріальну зацікавленість виробників. Слід створити зональні (районні) центри для збору і первинної обробки молока, оскільки рентабельними є північні і, частково, центральні райони Рівненської області. Необхідно також диференціювати закупівельні ціни на молоко залежно від віддаленості доставки продукції та затрат на виробництво. Реалізація даних заходів можлива лише за рахунок інвестування як з обласного, так і державного бюджету.

Перспективи подальших досліджень

У подальшому необхідно дослідити попит та пропозицію молока та м'яса в Рівненській області, споживання продукції скотарства, та запропонувати заходи, які б підвищили ефективність доставки та реалізації м'ясо-молочної продукції.

Література

1. *Бабич О. М.* Тенденції розвитку молочного сектора на Черкащині // Економіка АПК. – 2003. – № 2. – С. 89.
2. *Баян А. В., Федорик М. Д.* Ефективність виробництва тваринницької продукції в гірській зоні Закарпаття // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 85.
3. Концепція ціноутворення на продукцію АПК в перехідний період до ринкової економіки / *Шпичак О. М., Саблук П. Т., Ситник В. П.* та ін. – К.: ІАЕ, 1994. – 24 с.

4. *Мармоза А. Т.* Практикум з теорії статистики. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 344 с.
5. *Месель-Веселяк В. Я., Мазуренко О. В.* Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України. – К.: ІАЕ, 2004. – 198 с.
6. *Мочерний С. В.* Методологія економічного дослідження. – Л.: Світ, 2001. – 416 с.
7. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2002 рік : Стат. зб. / Рівн. обл. упр. Статистики. – Рівне, 2003. – 50 с.
8. *Пархомець М. К.* Аналіз та прогнозування ринку молокопродуктів у західному регіоні України // Економіка АПК. – 2003. – № 7. – С. 134.
9. *Попович І. В.* Методика экономических исследований в сельском хозяйстве: Учеб. пособие для студентов с.-х. вузов по экон. спец. – 4-е изд., перераб. – М.: Экономика, 1982. – 216 с.
10. Розвиток господарських формувань і організація виробництва в аграрній сфері АПК/ За ред. *М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка.* – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 295 с.
11. Розвиток форм господарювання на селі / *В. Я. Месель-Веселяк, П. Т. Саблук, М. Й. Малік* та ін; За ред. *П. Т. Саблука і В. Я. Месель-Веселяка.* – К.: Урожай, 1993. – 376 с.
12. Стан та перспективи розвитку молочного виробництва в Україні / За ред. *О. М. Штичка.* – К.: ІАЕ, 1999. – 156 с.
13. Тваринництво Рівненської області: Стат. зб. / Рівн. обл. упр. Статистики. – Рівне, 2002. – 123 с.
14. *Тринько Р. І.* Методика економічних досліджень. – Львів, 1999. – 356 с.
15. *Щепієнко П. В., Макаренко Ю. М., Коденська М. Ю.* Формування основних виробничих типів агропромислових підприємств. – К.: Урожай, 1982. – 120 с.